

ТАЛАБАЛАРДА КАСБГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН
ИНГЛИЗ ТИЛИДАГИ ОҒЗАКИ МУЛОҚОТНИ
РИВОЖЛАНТИРИШДА ЮҚОРИ
САМАРАДОРЛИК ВА ВАҚТ
УНУМДОРЛИГИГА ЭРИШИШ

¹*Тухтасинов Илҳомжон Мадаминович,
педагогика фанлари доктори (DSc), профессор*

²*Норматова Нуржамол Норматовна, фалсафа
фанлари доктори (PhD), доцент*

ACHIEVING HIGH EFFICIENCY AND TIME
EFFICIENCY IN DEVELOPING CAREER-
ORIENTED ENGLISH ORAL
COMMUNICATION IN STUDENTS

¹*Tukhtasinov Ilhomjon Madaminovich, Doctor of
Pedagogical Sciences (DSc), Professor*

²*Normatova Nurjamol Normatovna, doctor of
philosophy (PhD), associate professor*

ДОСТИЖЕНИЕ ВЫСОКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ И ЭКОНОМИИ
ВРЕМЕНИ ПРИ РАЗВИТИИ ПРОФОРИЕНТИРОВАННОЙ УСТНОЙ РЕЧИ
НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ У СТУДЕНТОВ

¹*Тухтасинов Ильхомжон Мадаминович, доктор педагогических наук, профессор*

²*Норматова Нуржамол Норматовна, доктор философских наук (PhD), доцент*

Аннотация: Олий ўқув юрти битирувчиси хорижий тилда эркин мулоқот қила олиши, суҳбатдошининг нутқига қарата вербал ва невербал воситалар ёрдамида жавоб қайтара олиши, ўз мутахассислиги доирасида касбий атамалардан фойдаланган ҳолда нутқ сўзлай олиши муҳим аҳамият касб этади. Мазкур мақолада ушбу жараёнда максимал даражада сифат унумдорлиги ва вақт тежамкорлигига эришиши бўйича изланишлар натижаси ўз аксини топган.

Калим сузлар: оғзаки нутқ, таълим эҳтиёжи ва талаблари, лексик минимум, CEFR мезонлари.

Abstract: It is important for a graduate of a higher education institution to be able to communicate freely in a foreign language, to be able to respond to the interlocutor's speech using verbal and non-verbal means, and to be able to speak using professional terms within the scope of his specialty. This article reflects the results of research on achieving maximum quality productivity and time savings in this process.

Key words: oral speech, educational needs and requirements, lexical minimum, CEFR criteria.

Аннотация: Выпускнику вуза важно уметь свободно общаться на иностранном языке, уметь реагировать на речь собеседника вербальными и невербальными средствами, уметь говорить, используя профессиональные термины в пределах сферы его специальности. В данной

1

¹<https://orcid.org/0000-0002-9099-2220>

2

²<https://orcid.org/0000-0002-7148-9451>

e-mail:

²normatova.nurjamol@mail.ru

статье отражены результаты исследований по достижению максимальной качественной производительности и экономии времени в этом процессе.

Ключевые слова: устная речь, образовательные потребности и требования, лексический минимум, критерии CEFR.

КИРИШ. Оғзаки нутқ маҳсули нафақат шакл жиҳатдан, балки мазмунан кутилган даражада, юқори савияда бўлиши, унинг ривожланиши учун хорижий тил машғулотларида реал “нутқий вазият” яратиб бериш зарур. Олий ўқув юрти битирувчиси нофилологик йўналиш талабалари хорижий тилдаги оғзаки нутқ жараёнида бутун диққатини “нимани айтиш”га эмас, “қандай айтиш”га қаратгани ҳолда, ўз мулоҳазаларини изоҳлаш, танқидий таҳлил қилишни тақозо этувчи нутқ вазиятларида баёнотнинг мазмуний таркибига эътибор қаратиш вазифасини уддалай олмайди.

Шунингдек, тайёргарликсиз нутқ – яъни ўзи ва атроф-муҳит, унда содир бўлаётган реал вақт кесимидаги воқеа-ҳодисалар ҳақида адекват оғзаки муносабат билдириш қобилиятига эга бўлиши ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Таъкидлаш жоизки, олий таълим муассасаларида инглиз тилини хорижий тил сифатида ўқитишдаги коммуникатив ёндашув, оғзаки нутқ кўникма ва малакаларини ривожлантиришда қуйидаги асосий шартларни илгари суради: 1.Мунтазам нутқий амалиёт (амалда қўллаш); 2.Машғулотларда нутқий мулоқотнинг барча шакл ва турларини

ташқиллаштириш; 3.Бунда талабаларнинг эҳтиёж ва талабларидан келиб чиққан ҳолда ёндашиш ва ҳ.к.

Нофилологик йўналиш I босқич талабаларининг умумий минимумда 350 та актив ҳамда 350 та пассив, касбий лексикасида 100 та актив – жами 800 та лексик минимум (нутқ кўникмалари, турғун сўз бирикмалари, клише ва касбий терминлар)га эга бўлиши талаб этилади.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОД. Ушбу жиҳатлар нофилолог-талабаларнинг хорижий тилдаги оғзаки нутқини ривожлантириш долзарблигини, ушбу кўникмаларни такомиллаштиришда тил ўрганувчиларнинг ўз фикр-мулоҳазаларини ифодалаш ва танланган тил материаллари бирлигини касбга йўналтирилган ҳолда фаоллаштириш, ўзгалар фикрини тинглаб тушуниш мақсадларини гапириш (мулоқот) амалиётига бирлаштирган ҳолда алоҳида ёндашувларни тақозо этади.

МУҲОКАМА. Халқаро CEFR мезонлари бўйича олий таълим талабаларининг оғзаки нутқ кўникмаларини эгаллаш даражаси B1/B2 параметрларига мувофиқ келиши назарда тутилади (1-жадвалга қаранг):

1-жадвал.

Гапириш нутқ фаолиятини эгаллаш параметрлари

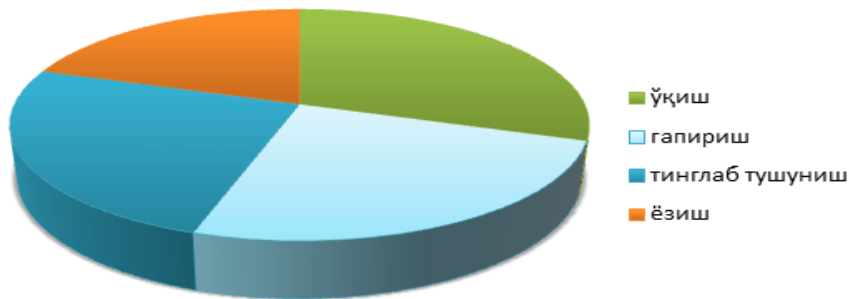
B1	Ишда, мактабда, ҳордиқда ва ҳоказоларда юзага келадиган турли мавзуларда адабий тилда берилган аниқ хабарларнинг асосий ғояларини тушуна олади. Тили ўрганилаётган мамлакат худудида бўлиш эҳтимоли туғилганда юзага келиши мумкин бўлган кундалик вазиятларда суҳбат қура олади. Муайян мавзуларда мулоқотга кириша олади. Ўз таассуротлари, интилишларини баён эта олади; турли воқеа-ҳодисалар ҳақида ўз фикрларини асослаб бера олади. Келажак режалари ҳақида мулоқот қила олади.
-----------	--

B2	Мавхум ва ўзига хос мавзулар бўйича мураккаб хабарларнинг умумий мазмунини, шу жумладан юқори ихтисослаштирилган оғзаки нутқни тушуна олади. Хорижий тилда спонтан ва ортиқча паузаларсиз гапира олади; тили ўрганилаётган мамлакат сўзлашувчилари билан қийинчиликларсиз мулоқот кура олади. Турли ижтимоий мавзуларда аниқ, батафсил нутқ сўзлай олади ва қўйилган асосий муаммо бўйича ўз фикрларини, мавжуд далилларни асослай олади. Воқеа-ҳодисаларнинг афзалликлари ва камчиликларини баён эта олади.
-----------	--

Хусусан, “гапириш” бўлимида “монолог” ва “диалог” ички қисмларига ажратилган ҳолда талабалар эгаллаши лозим бўлган кўникма ва малакалар келтириб ўтилади. Диалогик қисмда муҳокама, музокара (дебат)ларда қатнашиш, монологик нутқда эса маъруза қилиш, унда ўз фикрларини асослаш, мавзу бўйича тақдирот ўтказиш ва мақолани умумлаштириш ва хулоса қилиш кўникма ва малакаларига эга бўлиши лозимлиги кўрсатилган.

Шунингдек, Давлат таълим стандартларида нутқ фаолияти турларини ривожлантиришда қўйилган мақсадларга эришишда ДТС ҳар бир аудитория машғулотига нутқ фаолияти турлари учун

вақт тақсимои куйидаги нисбатда бўлишини кўзда тутди: Тинглаб тушуниш – 25%; Гапириш -25%; Ўқиш - 30%; Ёзиш - 20%. Демак, тинглаб тушуниш ва гапириш нутқ фаолияти кўникмаларини ривожлантириш ўзаро узвий ва узлуксиз амалга оширилганда, аудитория машғулотларида тинглаб тушуниш ва гапириш нисбатининг умумий ҳисоби 50 фоизни ташкил этади. Яъни, асосий урғу вақт тежамкорлигига эришиш баробарида, ушбу йўналишда сифат кўрсаткичини ошириш имкониятига қаратилади. Буни куйидаги чизма орқали изоҳлашга ҳаракат қиламиз (1-расмга қаранг):

1-расм. Инглиз тилидан аудитория машғулотларида нутқ фаолияти турларини ривожлантириш бўйича вақт тақсимои

НАТИЖАЛАР. Чизмада акс этганидек, гапириш нутқ фаолияти тинглаб тушуниш билан умумийлаштирилган ҳолда комплекс ривожлантирилганда аудитория машғулотининг асосий қисмини ташкил этади, демакки, алоҳида ёндашув ва махсус

тайёргарликни талаб этади. Бироқ, амалий дарс машғулотларини таҳлил қилиш жараёнида ушбу кўрсатмаларга жиддий эътибор қаратилмаётганига гувоҳ бўламиз. Бунда асосий эътибор ўқиш (матн, машқ ва вазифаларни) нутқ фаолиятига – 40% (32

дақиқа) гапириш – 20% (16 дақиқа); тинглаб тушуниш – 17,5% (14 дақиқа) ва ёзув фаолиятига – 22,5% (18 дақиқа) нисбатда эканлиги маълум бўлди.

Нофилологик йўналиш талабаларида оғзаки нутқ кўникмаларини ривожлантиришнинг ўзига хос хусусияти, уларда ўз фикр-мулоҳазаларини эркин баён этиш ҳамда суҳбатдош томонидан узатилаётган хабар ёки маълумотларни эшитиш орқали қийинчиликларсиз тушуниш, яъни тилдан коммуникатив мақсадларда фойдалана олиш даражасига олиб чиқиш, ўз касбий мутахассислиги доирасида мулоқот қилишга ўргатиш ҳисобланади. Ушбу вазифани амалга оширишда Л.Т.Ахмедова куйидаги нутқ малакаларини ўзлаштириш лозимлигини кўрсатиб ўтади [1; 155-б.]: мулоқот жараёнидаги турли нутқ вазиятларига тўғри ва тезда мослашиш; мулоқотни адекват юзага келтириш, кўллаб-қувватлаш ҳамда яқунлаш; баёнотнинг мақсадини аниқлаш ва уни мантикий ва узвийликда тузиш; фикрни ифодалашда касбий атамалар (терминлардан) фойдаланиш; ўз нуктаи назарини баёнот мақсадидан келиб чиққан ҳолда исботлай олиш, ҳимоя қилиш ҳамда муҳокама қила олиш; мунозара ва баҳсларда, реал вақт кесимида содир бўлаётган жараён воқеа-ҳодисалар ҳақида ўз муносабатини тасвирлаш; ўрганилаётган хорижий тилдан ўз касбий соҳаси доирасида фойдаланиш. Бунда, касбга йўналтирилган оғзаки нутқ кўникмаларини ривожлантиришда аудитория машғулотлари мазмуни куйидагилардан таркиб топиши лозим ва ушбу йўналишларда тадқиқот ишларини олиб борган услубшунос-олимларимизнинг хулосалари бу фикримизни далиллашимизда асос бўла олади: турли мавзуларда монологик баён тузишга ўргатиш машқлари [5; 49-б.]; аутентик материаллар (аудиоматн,

видеоматериал, хорижий оммавий ахборот воситалари, сўнги янгиликларни тинглаш, тематик лавҳалар, луғавий-иборавий бирликлар) билан ишлаш [4;52-53-б.] “амалий инглиз тили” фанида хорижий тил машғулотларини бошқа фанлар билан ўзаро алоқадорлигини фаоллаштириш [2;206-б.]; нутқ вазиятларида яратилган ҳаракат ва ҳолатлар устида диалогик мулоқот қилишни ривожлантириш [3;163-б.].

ХУЛОСА. Юқоридаги фикр ва хулосаларни умумийлаштирган ҳолда, олий таълим босқичида хорижий оғзаки нутқ кўникма ва малакаларини ривожлантириш, жараённинг психолингвистик хусусиятларини назарда тутган ҳолда, специфик (хусусий) ва ўхшаш (умумий)лик асосида систематизациялаш орқали амалга ошириш лозимлигини тушунамиз.

Фойдаланилган Адабиётлар рўйхати:

1. Ахмедова, Л.Т. 2010. Педагогические инновации как условие развития профессиональной подготовки студентов. Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития. 8,367-369.
2. Гальскова Н.Д., Васильевич А.П., Коряковцева Н.Ф. Основы методики обучения иностранным языкам. Учеб.пос. – М.:КНОРУС,2018.–390с.
3. Жалолов Ж.Ж. Чет тил ўқитиш методикаси. –Т.: Ўқитувчи, 2012.– 320 б.
4. Tukhtasinov Ilkhomjon Madaminovich (2017). The linguistic peculiarities and appropriate methods of translation. Восточно-европейский научный журнал, (12-4/28), 52-53.
5. Ahmedova D.I. The Fundamental Base of Creating a Scientific Text. International journal of language learning and applied linguistics, (ijllal) vol 2 no.5 (2023). Malaysia. ISSN: 2835-1924 <https://interpublishing.com/index.php/IJLLAL/article/view/1728>